

DOKTORI TÉZISFÜZET

Dr. Kardos Dóra PhD

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Budapest, 2021.

DOKTORI
TÉZISFÜZET

DOKTORI TÉZISFÜZET

Dr. Kardos Dóra PhD.

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Budapest, 2021.

Tartalomjegyzék:

I. A kitűzött kutatás felvázolása	6
II. Az elvégzett kutatás, vizsgálat, elemzés leírása, a módszer rögzítése és a források számbavétele	9
1. Az elvégzett kutatás leírása	9
2. Az értekezés elkészítésében alkalmazott módszerek és a források számbavétele.....	14
III. Az értekezés eredményeinek összefoglalása.....	15
IV. Az értekezés témájában megjelent publikációk:	19

I. A kitűzött kutatás felvázolása

A bírói büntetéskiszabási elveket, illetve ezen elvek egy részét – mint azt értekezésemben bemutatom – a jogalkotó elszórtan, egyrészt a büntető anyagi jogi, másrészt a büntető eljárásjogi rendelkezések között helyezte el. Más részükről, így a büntetés kiszabása során értékelendő enyhítő- és súlyosító körülményekről – melyek vizsgálata a dolgozatomnak is hangsúlyos eleme – nem létezik taxatív felsorolás. Azokat egy, a bíróságokra kötelező erővel nem bíró, 2007. évben született büntető kollégiumi vélemény mellett a bíróságok gyakorlatának a további elemzésével és a szakirodalmi álláspontok felkutatásával ismerhetjük meg.

Így álláspontom szerint indokoltan merül fel a kérdés, hogy a büntetéskiszabás elveinek köre és rendszere kellően meghatározott, világosan áttekinthető és következetesen alkalmazható-e. A büntető kollégiumi véleményben történő rögzítés megfelelően szolgálja-e a büntetéskiszabás egységességét, azt a bírák figyelembe veszik és alkalmazzák-e? Az ott megfogalmazott iránymutatás mennyiben jelenik meg az ítéletek indokolásában, a bírói gyakorlatban? A BK véleményben foglaltak mellett milyen büntetéskiszabási elvek érvényesülnek és miként a bíróságok gyakorlatában? Értekezésemben ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ.

A büntetéskiszabás követelményrendszerének komplexitását mutatja az is, hogy gyakorlatát nemcsak a nemzeti normák és egyéb követelmények határozzák meg, hanem arra egyértelműen hatással vannak a nemzetközi dokumentumokban rögzített elvárások is. A büntetéskiszabás egységességének fontosságát és jelentőségét így például már az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R/92/17. számú, a büntetéskiszabás egyöntetűségéről szóló Ajánlása is hangsúlyozta.

Amennyiben feltesszük, hogy szükséges a jogegység érdekében a büntetéskiszabás gyakorlatában alkalmazott elvek kötelező erejű rögzítése, további kérdésként felmerül az is, hogy kinek lehet ez a feladata. Magyarország Alaptörvénye a 25. §. (3) bekezdésében a joggyakorlat egységesítésének biztosítását, mint a Kúria egyik legfontosabb feladatát jelöli meg. Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvényt (a továbbiakban: Bszi.) is módosította, kifejezetten a Kúriára vonatkozó rendelkezéseket helyezte részben új alapokra.

Érdemes kiemelni, hogy a Kúria bírói joggyakorlat-elemző csoportot működtet. A bírói joggyakorlat-elemző csoport vizsgálatai eredményéről összefoglaló véleményt készít. Az elkészült összefoglaló véleményt a Kúria tárgykör szerint illetékes kollégiuma megvitatja, és egyetértése esetén annak megállapításait a csoport vezetője a Kúria honlapján közzéteszi. Ha

annak feltételei fennállnak, az összefoglaló vélemény alapján a Kúria kollégiumvezetője jogegységi eljárást indíthat, vagy jogalkotás kezdeményezése érdekében a Kúria elnökén keresztül az Országos Bírósági Hivatal elnökéhez fordulhat.

A büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról szóló összefoglaló jelentésben azonban a Kúria csoportjának javaslata jogegységi eljárás indítványozására nem terjedt ki. Az összefoglaló jelentést megelőzően többen is vizsgálták a büntetéskiszabás egységét, módszertanát, különböző ügycsoportok kiemelése mellett. A kutatások értékelésének keretében a büntetéskiszabási gyakorlatot differenciálnak találták, nem olyan mértékben azonban, amely alapul szolgált volna a jogegységet biztosító komolyabb lépésekhez.

Dolgozatomban a büntetéskiszabás elveit, azok rendszerét, továbbá érvényesülését több megközelítésben is vizsgálom. Ezek egyike a BK vélemény kontextusában való vizsgálat. Ennek során értékelni kívánom, hogy a büntetéskiszabás során a bíróság által a vádlott terhére/javára értékelt súlyosító és enyhítő körülmények BK véleményben történő szabályozása megfelelő-e a jogbiztonság szempontjából. Kérdésként merül fel továbbá a gyakorlat oldaláról, a bíróságok ezen BK véleményben foglaltakat figyelembe veszik és alkalmazzák-e. A dolgozat végén elhelyezett, 100 ügyet érintő empirikus vizsgálat értékelésében ezen szempontokra is figyelemmel foglalom össze a kutatásaim tapasztalatait.

Miután a büntetéskiszabási tényezőket kollégiumi vélemény rögzíti, néhány gondolat erejéig szükségesnek tartom összefoglalni ezen megoldás előnyeit és hátrányait a büntetéskiszabás elvei és gyakorlata vonatkozásában.

A kollégium az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében figyelemmel kíséri a bíróságok gyakorlatát, és véleményt nyilvánít a vitás jogalkalmazási kérdésekben. A kollégiumi véleménynek a felekre és a terheltre kiterjedő hatálya nincs, és az abban foglaltak a bíróságokra nézve sem bírnak kötelező erővel.

A büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről a Kúria 56/2007. számú BK véleménye ad iránymutatást. Ezen BK véleményt a Bírósági Határozatok 2008. évi 3. számában tették közzé, 2007. november 14. napjától alkalmazható. Jelenleg irányadó szövege 2013. november 8. napjától hatályos, ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a BK vélemény tartalma 2007. óta nem változott.

Miután 2007. óta eltelt több mint egy évtized, szükségesnek tartom felülvizsgálni a BK véleménynek, az abban rögzített követelményeknek a büntetéskiszabás gyakorlatában betöltött szerepét. A társadalomban azóta végbement változásokra figyelemmel értékelhetőnek tartom azt is, hogy mennyiben bizonyult hasznosnak, és így fenn lehet-e tartani azt a megoldást, amely

az enyhítő és súlyosító körülményeket BK véleményben foglalta össze. Vizsgálom kiterjed arra is, hogy a BK véleményben összefoglalt súlyosító- és enyhítő körülményeket szükséges-e kötelező erővel más formában rögzíteni. Szükséges-e például a büntetéskiszabás során értékelhető tényezők bíróra kötelező jogegységi döntésben való elhelyezése, ami a gyakorlat számára is használható?

Előzetes álláspontom, hogy amennyiben a BK véleményben foglaltak változtatása, kiegészítése, jogszabályi szintre történő emelése szükséges, azt nem a törvényhozónak, hanem a jogegységért felelős legfőbb bírósági szervnek, a Kúriának kell jogegységi határozatban szabályozni. A büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről ugyanis nyilvánvalóan az azt alkalmazó bíróságok, in concreto a legfőbb bírói szerv tudja a fogalmakat meghatározni, értelmezni és felülvizsgálni, valamint az alsóbb bíróságok számára az egyértelmű szempontokat megadni.

Ahhoz ugyanakkor, hogy mindezen kérdésekre választ kapjunk, összetett elemző munkára volt szükség. Ezt kívántam a dolgozatom keretei között elvégezni. Úgy vélem, hogy az elméleti alapok feltárását követően, a büntetéskiszabás során értékelhető tényezők összetett, komplex vizsgálatával feltárhatók a helyes válaszok. Így például az is, hogy valóban indokolt lenne-e a joggyakorlat ezen területének szigorúbb és kötelező jellegű egységesítése.

II. Az elvégzett kutatás, vizsgálat, elemzés leírása, a módszer rögzítése és a források számbavétele

1. Az elvégzett kutatás leírása

A dolgozat első érdemi fejezetében a büntetés kiszabás alapvető elveit foglalom össze. A büntetés kiszabás egy komplex mérlegelő, alkotó jellegű bírói tevékenység, egy szemlélet, amelyhez a törvény által rögzített büntetés kiszabási szabályok, az ehhez kapcsolódó bírói gyakorlat által kifejlesztett elvek rendszere adja meg a pontos koordináta rendszert. A büntetés kiszabás prioritásainak a meghatározásával némiképp adós maradt a jogtudomány, de – egyetértve Pápai-Tarr Ágnessel¹ – ezen alapelvek rendszerezésére nézve önként adódik a következő felosztás:

- a büntető törvényekben rögzített büntetés kiszabási elvrendszer,
- a bírói gyakorlatban kialakult büntetés kiszabási elvek,
- a szakirodalom által kialakított büntetés kiszabási elvek.

Ennek keretében tehát vizsgálom azokat történeti kontextusban, majd áttekintem és elemzem a büntető kódexekben, a bírói gyakorlatban és a szakirodalomban kialakult büntetés kiszabási elveket. Mindezeket rendszerbe helyezve mutatom be, majd számbavételük és rendszerezésük alapján kísérletet teszek következtetések levonására.

A büntetés céljával kapcsolatban ki kell térni arra, hogy a magyar büntetőjog a tettarányos felelősség elvét követi. A büntetési célok elérése érdekében tehát a büntetéssel szemben támasztott legfontosabb követelmény az arányosság. Az arányosság követelménye komplex fogalom, amely elsősorban tett-arányosságot, de az elkövető személyiségéhez, a cselekmény társadalomra veszélyességéhez, valamint több elkövető esetén az egymáshoz képest viszonyított belső arányosságot is jelenti. Az arányos és igazságos büntetés szolgáltatásban a nevelés kisebb hangsúlyt kap.

A bűncselekmény tárgyi súlyát általánosságban tehát a jogalkotó már értékelte akkor, amikor meghatározta a büntetési nemet és a büntetési tételkeretet. A megvalósult deliktum konkrét tárgyi súlyát azonban a bíróságnak a büntetés kiszabása során kell meghatároznia.

A bűnösség a büntetőjogi felelősségre vonás nélkülözhetetlen feltétele. A bűnösség fokát a jogalkotó értékeli azáltal, hogy a gondatlan elkövetés kivételes alakzat, másrészt, hogy ha a gondatlan elkövetést büntetni rendeli, akkor ahhoz enyhébb büntetést rendel.

¹ Pápai-Tarr Ágnes: Alapelvek a büntetés kiszabásban, Magyar Jog, 2018. 2. szám, 106-116. oldal

A szándékosságnak két különböző foka van (*dolus directus*, *dolus eventualis*) és a gondatlanságnak is (*luxuria* és *negligentia*), így ezeket a különbségeket a bírónak kell mérlegelnie, akár csak az olyan körülményeket, mint a szándék intenzitása, kitartó volta.

Az elkövető társadalomra veszélyességének megítélésekor a személyiség kerül a vizsgálat középpontjába. Így például az elkövetőnek a bűncselekményekhez való viszonyulása.

A büntető kódexekben rögzített büntetékiszabási elvekből szükségesnek tartom kiemelni és önállóan is elemezni a súlyosító és enyhítő körülményeket. Úgy vélem ugyanis, hogy ezen körülményeknek, valamint meghatározásuknak és alkalmazásuknak különös jelentőséget lehet tulajdonítani a büntetékiszabás folyamatában. Ezért részletesen bemutatom az egyes súlyosító- és enyhítő körülmények történeti alakulását, változásait, valamint a hatályos jogszabályi környezet és bírói gyakorlat által kialakított körülmények körét.

A következő fejezetben a büntetékiszabás során értékelhető tényezők bemutatását végzem el. Ezek azok az alanyi és tárgyi tényezők, amelyek az egyes esetekben a büntetést, annak súlyát és mértékét befolyásolják. Számba vételük ezért a témám teljes értékű feldolgozásához szükségesnek mutatkozik.

A törvényben foglalt büntetékiszabási elvek körében szükséges tárgyalni a középértékből kiinduló büntetékiszabást is. A középérték elvének jogszabályi rögzítésével kapcsolatban számos aggály felmerült, nevezetesen, hogy a bírói függetlenséget korlátozza, a jogalkotó ezzel az orientációval megbontja a hatalmi ágak egyensúlyát, a terhelt helyzetét súlyosbítja és súlyosabb büntetés kiszabását eredményezi.

Az elkövetéskor és elbíráláskor hatályos, büntető kódexekben rögzített büntetékiszabási elvek a jogalkalmazók számára kötelezően előírt szempontokat határoznak meg. E körben az eljáró bíró a megalapozott tényállás megállapítását, majd a bűnösség kimondását követően ezen szempontok figyelembe vételével köteles a büntetés/intézkedés nemének megválasztása és mértékének meghatározása során értékelni: az egyedi ügyben felmerült körülményeket, az ügy tárgyi súlyát, a bűncselekmény elkövetése során létrejövő társadalmi kockázatot, az alanyi oldalon jelentkező vádlotti társadalomra veszélyességet, az egyéni és általános megelőzés szerepét, a nevelés és a megtorlás közötti egyensúly egyénre szabott, helyes megválasztását.

Mindez olyan komplex feladat, amelynek során a szankció helyes, a társadalom és az elítélt szempontjából is megfelelő megválasztását álláspontom szerint a bírói pályán eltöltött évek során szerzett tapasztalat nagymértékben elősegítheti.

Meg kell jegyezni ugyanakkor azt is, hogy egy kellően átgondolt, remekül megindokolt ítéletben kiszabott büntetés sem jelenthet garanciát arra, hogy az valóban eléri a büntetés kiszabási célt. Mindez véleményem szerint semmit sem vesz el a büntetés kiszabási szempontok jelentőségéből. Megfelelő alkalmazásukkal érhető el, hogy a kiszabott büntetés maximálisan megfeleljen a felmerülő egyéni és társadalmi, jogi és szociológiai, vagy bármilyen más téren támasztható elvárásoknak. A megfelelő alkalmazás pedig feltételezi az előzetes elemzése és értékelés hosszú, aprólékos folyamatát. Ennek szükségszerű része a fenti, büntető kódexekben rögzített büntetés kiszabási elvek kellő mélységű ismerete.

Ezen átfogó, leíró, elemző és összehasonlító fejezetet követi a büntetés kiszabásban releváns nemzetközi követelmények feltárása és ismertetése. A nemzetközi követelményeknek való megfelelés kontextusa mellett önálló alfejezetben vizsgálom a büntetés kiszabás szempontjait az Európai Unióban, valamint egy további kitekintéssel példákat hozok más nemzeti jogrendszerek megoldásaiból. Az egyes európai államok büntetés kiszabásra vonatkozó szabályai és gyakorlata között jelentős különbségek tapasztalhatók, legyenek akár az Európa Tanács vagy az Európai Unió tagállamai. Például nehezen lenne teljesen összeolvasztható, egységesíthető mondjuk a német vagy a spanyol típusú büntetés kiszabás az angolszász ítélkezéssel. Ennek történelmi, kulturális és jogi okai vannak, amelyek mélyen gyökereznek az egyes jogrendszerekben.

A büntetés kiszabás az idők folyamán sok tekintetben változott és ezek a változások magukon viselik nyomát annak, ahogyan az államok – saját történelmüknek megfelelően – megválasztották a büntetőjoggal kapcsolatos alapvető kérdéseket. Az egyes államok jogrendszereinek természetesen van egyfajta belső koherenciája, így nem lehet összevetni az egyes jogi megoldásokat anélkül, hogy az adott állam jogrendszerének kontextusába ne helyeznénk azokat.

Mindezek ellenére már csaknem három évtizede jelen van az a törekvés mind az ET, mind az EU részéről, hogy a büntetés kiszabást a tagállamokban valamilyen mértékben egységesítsék. A büntetés kiszabás egységesítésére vonatkozó átfogó nemzetközi dokumentumok száma –, ahogyan azt a jelen fejezet megállapításai is igazolják – csekély. Egyes, alapvetően más témában született nemzetközi dokumentumok szövegéből ugyanakkor kiolvashatók olyan iránymutatások, amelyek a nemzeti büntetés kiszabást is alakítják, és ezáltal az egyedi megoldások közelítésének irányába hatnak.

A büntetés kiszabása során az egyik alapvető alkotmányos elvárás a nulla poena sine lege nemzetközileg elfogadott követelménye alapján, hogy egy adott bűncselekményért előre meghatározott elvek alapján kiszabható, kiszámítható büntetés járjon. Erre törekednek az egyes

nemzetállamok, de ez a törekvés érzékelhető az olyan szövetségi rendszerekben is, mint az Európa Tanács, az Európai Unió vagy az Amerikai Egyesült Államok.

A büntetéskiszabás elvei és módszertana ugyanakkor államonként olyan jelentős mértékben eltérnek egymástól, hogy az egységesítés, ahogyan azt a jelen fejezet is bemutatta, történelmi fejlettségünk adott pontján csak egy bizonyos szintig lehetséges.

A nemzetközi kitekintést a büntetéskiszabás vonatkozásában fennálló hazai követelmények feltárása, összefoglalása, elemzése és értékelése követi. Az elvárások rendszerében elsőként az Alkotmánybíróság gyakorlatában a büntetések kiszabását érintően körvonalazódott elveket ismertettem. Az Alkotmánybíróság gyakorlata vonatkozásában a vizsgálataim alapján azt tudtam megállapítani, hogy a büntetéskiszabás alkotmányjogi aspektusai a testület gyakorlatában nem töltenek be különösebben jelentős szerepet, és csupán elvétve kerül olyan ügy az Alkotmánybíróság elé, amely kifejezetten büntetéskiszabási kérdések vizsgálatát teszi szükségessé. Ennek ellenére az esetjogot kutatva és a testület gyakorlatát megismerve számos olyan alkotmányos elvárások felismerhető és beazonosítható, amelyek a büntetéskiszabás szempontjából is relevánsnak tekinthetők. Ebben a körben ugyanúgy említendő a jogbiztonságból fakadó, valamint a tisztességes eljárásból való jogból levezetett követelmények. Ez utóbbi alapjog részjogosítványainak a köréből pedig különösen az indokolt bírói döntéshez való jog és az észszerű időn belüli elbírálás követelménye érdemel említést. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában levezett és a jelen fejezetben bemutatott követelmények pedig a vonatkozó szabályozás és a bíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának az értékelésében is irányadók, így egyfajta alapjogi háttérrel biztosítanak a büntetések kiszabásához.

Majd az ítélkezési gyakorlat egységesítésének kontextusát vizsgálom a Kúria vonatkozó iránymutatásának az áttekintésével. A büntetéskiszabás kontextusában a Kúria – más aspektusból, de – hasonlóan jelentős szerepét a jogegységesítés legfontosabb szerveként betöltött szerepe adja. Jogállami keretek között a bírósági rendszerrel szemben alapvető követelmény, hogy egy-egy államon belül a bíróságok és más jogalkalmazó szervek a hasonló eseteket hasonló módon bírálják el. A bíróságok kiszámítható, egységes értelmezésen alapuló joggyakorlatának hiánya ezért kirívó esetben a tisztességes eljárás sérelmét is eredményezheti mind az EJEB, mind az Alkotmánybíróság gyakorlatában. A jogállamiság elvéből következik ugyanis, hogy a jogértelmezés nem válhat a jogalkalmazó szerv önkényes, szubjektív döntésének eszközévé. Ellenkező esetben sérülne a jogbiztonság követelménye, a jogalkalmazó szervek döntéseire vonatkozó kiszámíthatósági és előre láthatósági elvárás.

Ezen alkotmányos szempontok értékét pedig az sem ronthatja le, ha a bíróságnak olyan jelentős döntési mozgástere van, mint amilyen a büntetések kiszabásának körében. Ebből fakadóan pedig jogos elvárás, hogy egyes bíróságok büntetéskiszabási gyakorlatában ne legyenek

feltárhatók statisztikai értelemben vett szignifikáns eltérések, mivel az az Alaptörvényből fakadó követelmények megsértése mellett gyengítheti a bíróságokba vetett bizalmat.

Ezen keretek kijelölését követően fontosnak tartottam néhány büntetéskiszabási körülmény fokozott vizsgálatát annak bemutatására, hogy a büntetés kiszabása nem pusztán mechanikus aktus, annál inkább egy olyan komplex logikai és elemző tevékenység, amelynek során speciális szabályokkal is tisztában kell lennie a bíróságoknak. Ily módszerrel a különleges követelményeket a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás kontextusában értelmezem, bemutatva ezen eljárás speciális büntetéskiszabási problémáit, valamint ezen eljárásban az olvasatom szerinti büntetési cél értelmezését. Ezen speciális célok elérése megköveteli a büntetéskiszabás során értékelhető tényezők kiemelt vizsgálatát, azaz az eljáró bíró fokozott társadalmi felelősségét annak eldöntésére, hogy hosszútávú prognózisa alapján – melyet különös gonddal indokolnia is kell - a büntetés/intézkedés alkalmas-e arra, hogy a fiatalkorú valóban a helyes irányba fejlődjön.

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban az Alaptörvényből fakadó követelmények érvényesítésének és a jogegységesítés szempontjainak álláspontom szerint az általánosnál is nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani. Az ezen eljárástípusban irányadó sajátos szempontok érvényesülésének a vizsgálata, az áttekintett ügyiratok tapasztalatai alapján egyetértek azzal a törekvéssel, hogy szükséges lenne egy önálló büntetőjogi kódex a fiatalkorúak számára, és azzal is, hogy a fiatalkorúak ügyeit megfelelő, speciális képzéssel rendelkező, tapasztalt bírák gondjaira lenne szükséges rábízni. Mindezt annak érdekében tartom szükségesnek, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásokban a különleges büntetéskiszabási szempontok maradéktalanul érvényesülhessenek.

Fontosnak tartom az értekezésemben körvonalazódó elméleti felvetések empirikus kutatás útján történő igazolását is. Ezért egy következő fejezetben összefoglalom a témában végzett korábbi empirikus kutatások eredményeit, majd egy saját aktakutatás tapasztalatait elemzem és értékelem. Korábban elvégzett kutatásom keretében büntetőügyekben első- és másodfokon eljáró bírókkal készült interjúk alapján foglaltam össze az egyes enyhítő- és súlyosító körülmények kiválasztásának, megjelölésének, indokolásának menetét, kiemelve a jó gyakorlatokat, és az ezzel kapcsolatosan felmerült elméleti és gyakorlati problémákat. Ezen saját kutatómunka eredményeit az értekezésemben azért tartottam fontosnak megjeleníteni, mert azokat felhasználva a jogszabályi és szakirodalmi környezet vizsgálata során feltárt szempontok a gyakorlati oldalról nyert tapasztalatokkal és megoldásokkal bővíthetők.

Végül, a dolgozat zárásaként összefoglalom, és levonom a következtetéseket arról, hogy a vizsgálataim eredményeképpen a büntetéskiszabással szemben milyen konkrét követelmények támaszthatók. Így például annak egységesítése milyen körben, tartalommal és intézményi

szinten történhet meg annak érdekében, hogy az Alaptörvényben deklarált bírói függetlenség és jogbiztonság követelményei, valamint jogegység igénye egyaránt érvényre jusson.

2. Az értekezés elkészítésében alkalmazott módszerek és a források számbavétele

A dolgozat elkészítésekor a hagyományos jogtudományi kutatási módszereket alkalmaztam. A kutatás forrásai egyrészt a hazai és külföldi joganyagok, a kapcsolódó jogszabályok és azok indokolása, másrészt magyar és kisebb részben a külföldi tudományos munkák, kutatási eredmények voltak. A téma feldolgozása során fogalomelemző módszerrel vizsgáltam meg a büntetékiszabással kapcsolatos fogalmakat és alapvetéseket. A büntetékiszabás jogszabályi hátterének feldolgozásához a dogmatikai módszert választottam.

A választott témám sajátosságaihoz igazodóan a hazai szakirodalmat elemeztem, értékeltem, majd az adott téma kapcsán összefoglalásokat tettem, következtetéseket fogalmaztam meg. A jogtörténet, majd a hatályos szabályozás vizsgálata során feldolgoztam az Alkotmánybíróság, a Kúria és az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseit, valamint a vonatkozó nemzetközi dokumentumokat. A dolgozat nemzetközi jogi normákat bemutató részében kutatásom módszertana az elméleti elemzés volt, a törvényszövegek és nemzetközi dokumentumok rendelkezéseinek feldolgozása, következtetések levonása.

Az értekezés utolsó részében a bírói gyakorlat bemutatása során empirikus kutatási módszerrel dolgoztam. A büntetékiszabási gyakorlat kutatása ugyanis túllép a dogmatikai jogtudomány hagyományos keretein, és empirikus módszerek alkalmazását igényli. Dolgozatomban ezen módszereket – tekintettel arra, hogy célom megbízható és érvényes eredmények elérése volt - együttesen alkalmaztam. Az empirikus kutatási módszerrel a büntetés kiszabásának hazai gyakorlatát az ítéletekben írt büntetékiszabási tényezők elemzésén keresztül vizsgáltam.

Dolgozatomnak a büntetékiszabási gyakorlatot statisztikákon keresztül vizsgáló, matematikai eredményeket tartalmazó részében kvantitatív módszerrel dolgoztam. Míg a bírósági ítéletek alapján a büntetékiszabási körülmények vizsgálatára irányuló részében – annak kapcsán, hogy az irányadó bírói gyakorlatra figyelemmel volt-e egy-egy ítélet indokolásra - kvalitatív módszert alkalmaztam.

III. Az értekezés eredményeinek összefoglalása

Amennyiben tehát kötelező erejű, jogszabályban rögzített, egységes fogalomrendszerrel és értelmezéssel ellátott jogegységi határozat születne, a büntetéskiszabási gyakorlat egységesebbé válna. Ezen állásponthoz mire alapozom? Egy jogegységi határozat alapján számonkérhetővé válna, melyek azok a tényezők, amelyek a bíróságban a büntetés mértékére nézve befolyással voltak, milyen súllyal, nyomatékkal. Ebből a büntetéskiszabás folyamata, a végső büntetés kiszabásának indoka visszakövethetőbb lenne.

Ahhoz, hogy ezen elemző-értékelő tevékenységük során a bírák a felmerülő elvárásoknak eleget tegyenek, szükség van a lehetséges büntetéskiszabási körülmények teljeskörű ismeretére. Ehhez nyilvánvalóan támaszkodni kell a történeti fejlődés során kialakult szempontokra és a korábbi bírói gyakorlatra egyaránt. Úgy vélem, hogy ameddig felsorolás jellegű, tényleges indokolás nélküli büntetéskiszabásra vonatkozó rendelkezéseket találunk egy ítéletben, addig nem beszélhetünk további olyan követelményeknek való megfelelésről, mint például a közérthetőség.

Határozott állásponthoz tehát, hogy a bírákat kinevezésüket megelőző gyakorlati idejük alatt a büntetéskiszabási elméleti és gyakorlati kérdésekre is képezni kell, hogy majdan érhetően levezetett és világosan indokolt ítéleti rendelkezések szülessenek, melyből kiviláglik, miért az adott szankciót alkalmazták a vádlotta(k)k)l szemben. Ehhez azonban egy fogalmakat tisztázó, alapvetéseket rögzítő, jogegységesítést szolgáló tudásanyaghoz történő hozzáférés szükséges, mely állásponthoz szerint érthető, követhető és ellenőrizhető kell, hogy legyen.

A büntető anyagi jogi általános részben a 2012. évi C. törvény (Btk) IX. fejezete rendelkezik a büntetés kiszabásáról. A büntetéskiszabási gyakorlat egységességének megteremtése érdekében a jogalkotó a Btk. 80. §-ában rögzíti ezen igen összetett feladat leglényegesebb tényezőit, a büntetéskiszabás alapvető elveit.

Az egyes bűncselekményekről szóló különös rész azonban ugyancsak keretek közé helyezi a jogalkalmazót, hiszen a törvény meghatározza a büntetési minimum és maximum kereteit, a büntetés nemét és mértékét.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény (Be.) ugyanakkor beemelte rendelkezései közé az ítélet kötelező tartalmi elemeként megjelölt eljárás elhúzódását, mely – amennyiben az ügyben felmerül - kötelezően rögzítendő enyhítő körülmény.

Ezen büntetéskiszabást érintő törvényi rendelkezése kapcsán tényként kezelem, hogy a büntetéskiszabás nem képezheti önmagában felülvizsgálat tárgyát, így az sem, hogy a bíróságok

a büntetéskiszabás során a büntetés célját, a büntetéskiszabás elveit, illetőleg a büntetéskiszabás során értékelhető (súlyosító, enyhítő) tényezőkről szóló 56. Bk. véleményt miként veszik figyelembe.

Ugyanakkor azonban a Be. 649. § (1) bekezdés (1) bekezdés b) pontba) alpontja kimondja, hogy felülvizsgálatnak van helye, ha a bűncselekmény törvénysértő minősítése miatt, illetve a Btk. más szabályainak megsértése miatt törvénysértő büntetést szabtak ki.

A tisztességes eljáráshoz az is hozzátartozik, hogy azonos bűncselekmények miatt közel azonos büntetést szabjanak ki a bíróságok. Ahogy a kutatások során bemutattam, az ország különböző bíróságai az adott ügyben felmerülő súlyosító- és enyhítő körülményeket közel azonosan rögzítik, azonban a büntetés mértéke differenciált.

Az enyhítő-és súlyosító körülményeket az 56/2007. Bk. vélemény és a Bírósági Határozatok rögzítik, melyek a bíróságokra kötelező erővel nem bírnak.

Kétségtelen, hogy egy adott körülmény enyhítő vagy súlyosító jellege az adott ügyben egyedileg értékelhető, és az is, hogy a bírói függetlenség és a hatalmi ágak elkülönülése miatt a büntetéskiszabási körülmények egységének megalkotása nyilvánvalóan nem a jogalkotó kompetenciája.

Álláspontom szerint tehát szükséges és lehetséges a büntetéskiszabási tényezők jogszabályban rögzítése, mely a joggyakorlatot a büntetéskiszabás körében is egységesíti.

Magyarország Alaptörvénye a joggyakorlat egységesítésének biztosítását, mint a Kúria egyik legfontosabb szerepét jelölte meg. A Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának ajánlása szerint a Bk. véleményt időről időre felül kell vizsgálni, valamint a bírákat egységes szemléletre ösztönözni. Azzal a javaslattal teljességgel egyetértek - melyet az aktakutatás eredményei csak még inkább megerősítettek - hogy a bírákat kinevezésüket megelőző gyakorlati idejük alatt, sőt, kezdő bírói időszakuk alatt akár mentor bírói segítséggel a büntetéskiszabási elméleti és gyakorlati kérdésekre is képezni kell. Azzal azonban, hogy a büntetéskiszabás során értékelhető körülmények továbbra is büntető kollégiumi véleményben legyenek rögzítve, egyáltalán nem értek egyet.

Miután az 56/2007. számú Bk. véleményt a jogalkalmazás országosan elfogadta, az alapot képezhet a jogegységi határozat számára. Azonban felül kell vizsgálni, ezen körülmények aktuálisak-e, a társadalom és a tudomány változásai olyan új bűncselekményeket hoztak létre, olyan élethelyzetek jelentkeztek, amelyek korábban nem voltak. Ilyennek említeném a

csődbűncselekményhez kapcsolódóan megállapított új súlyosító körülményt, amennyiben a bűncselekmény több ember életét befolyásolja.

Amennyiben a Bk. véleményt tüzetesen megnézzük, máris találunk egy olyan súlyosító körülményt, mint az elszaporodottság, amely bár felsorolásra kerül, mégis folyamatos kritika éri a büntetéskiszabási tényezők körébe sorolás miatt. Mint az aktavizsgálat és az interjúk alátámasztották, az „elszaporodottság” nem egzakt, és objektíven nem mérhető.

A jogegységi határozat már kötelező, így tehát szintet lép ez a jogi norma, hiszen már jogszabályban szerepel.

Végkövetkeztetésem, hogy a büntetéskiszabás országosan nem egységes, az azonos bűncselekmények vonatkozásában kiszabott büntetések régióként differenciáltak. A büntetéskiszabás egységesebbé tétele érdekében a büntetéskiszabási tényezők, ezzel kapcsolatos fogalmak és értelmezések jogegységi határozat formájában történő megjelenése a kötelező alkalmazás miatt legalább a már megállapított súlyosító és enyhítő körülmények körében egységet teremtene. A jogegységi határozat felülvizsgálható, bővíthető, átalakítható, kiegészíthető, így a jogegység alkotmányos öre, a Kúria maga biztosíthatná a bíróságok számára a jogértelmezést ebben a kérdésben.

Amennyiben tehát kötelező erejű, jogszabályban rögzített egységes fogalomrendszerrel és értelmezéssel ellátott jogegységi határozat születne, a büntetéskiszabási gyakorlat egységesebbé válna. Ezen álláspontomat mire alapozom? Egy jogegységi határozat alapján számonkérhetővé válna, melyek azok a tényezők, amelyek a bíróságban a büntetés mértékére nézve befolyással voltak, milyen súllyal, nyomatékkal. Ebből a büntetéskiszabás folyamata, a végső büntetés kiszabásának indoka visszakövethetőbb lenne.

Ugyanakkor a bíróságok felé alapvető követelmény, hogy az ügy konkrét tényeihez illeszkedő, részletes indokolást adjanak arról, milyen büntetéskiszabási tényezőket vett figyelembe, azoknak milyen súlyt tulajdonított. Összefoglalva: miért a kiszabott büntetés neve és mértéke az, mely álláspontja szerint az adott egyedi ügyben a büntetés céljának megfelel.

Egy e körben hozott jogegységi határozat alapján véleményem szerint a büntetéskiszabás folyamata, a súlyosító- enyhítő körülmények értékelése és indokolása számonkérhető lenne, egyrészt a másodfokú bíróság által a másodfokú eljárásban, de a tanácselnöki feljegyzésekben és a bíróvizsgálatok során is orientálható lenne a bírósági joggyakorlat.

Másrészt ugyan egyetértek azzal, hogy a súlyosító és enyhítő körülményeket nem lehet taxatív felsorolni, azonban a Bk. vélemény egy olyan bírói gyakorlatot teremtett, mely alapul

szolgálhat egy jogegységi határozatnak. Nem szólva arról, hogy egy jogegységi határozat felülvizsgálható, kiegészíthető.

IV. Az értekezés témájában megjelent publikációk:

1. Kardos Dóra: Az időszerűség elve a terhelt beszámítási képességének kérdésköre kapcsán
In: Bragyova András (szerk.): Miskolci Doktorandusz Konferencia Tanulmánykötet
Miskolc, Bíbor Kiadó (2017) 304 p. pp. 1-8., 8 p.

2. Kardos Dóra: Tisztesség és etika a büntetőeljárásban - a tisztességes eljárás és részjogosítványai
KRE-DIT: A KRE-DOK online tudományos folyóirata 2018/1. Paper: 2630-8711 (2018)
(<http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/kardos-dora-tisztesség-es-etika-a-buntetoeljarasban-a-tisztesseges-eljaras-es-reszjogositvanyai>)

3. Kardos Dóra: Az időszerűség és közvetlenség elvének biztosítása a tagállamokban párhuzamosan folyó büntetőeljárások kapcsán
In: Fejes Zsuzsanna (szerk.): Jog határok nélkül
Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (2018) 451 p. pp. 1-8., 8 p.

4. Kardos Dóra: A beszámíthatóság megléte: avagy a tény- és jogkérdés határai
In: Rimaszécsi János (szerk.): Jogalkotás és jogalkalmazás a XXI. század Európájában
Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2018) 183 p. pp. 75-86., 12 p.

5. Kardos Dóra: A büntetés kiszabás speciális elveinek és céljának érvényesülése a fiatalkorúakkal szemben lefolytatott büntetőeljárásban
In: Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója
Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2018) 450 p. pp. 119-134., 16 p.

6. Kardos Dóra: A büntetőeljárás elhúzódásának értékelése, mint az ügydöntő határozatok kötelező tartalmi eleme
In: Czine Ágnes; Lukács Krisztina (szerk.): Időszerű kérdések a büntetőeljárásban
Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2020) 110 p. pp. 65-77., 13 p.

7. Kardos Dóra: Education instead of retaliation: Thoughts on the aim of imposition of a sentence against juvenile offenders

ÜGYÉSZEK LAPJA 2020/6 p. 1 (2020)

8. Kardos Dóra: A büntetékiszabás elvei kóros elmeállapotú vádlott esetén

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE 2020/4 pp. 1-8., 8 p. (2020)

9. Kardos Dóra: A büntetést befolyásoló fontosabb alanyi tényezők bemutatása

ÜGYÉSZEK LAPJA 2021/1 p. 14 (2021)